

SZEMLE

ISKOLÁK, NEVELŐI KÖZÖSSÉGEK, PEDAGÓGUSKÉPZÉS

Tudományos és köznapitapasztalatok mutatják, hogy az iskola egyre kevésbé képes befolyásolni tanítványai fejlődését. A tanulók tudásának nagy része is iskolán kívüli forrásokból ered, s különösen igaz ez a beállítódások, az értékek, a meggyőződés, a világkép vagy a magatartás alakulására.

Ez a jelenség nem csupán, s elsősorban nem is az iskolai nevelés, oktatás fogyatékoságaira vezethető vissza. Sokkal inkább hatnak itt a modern (sőt, "posztmodern") társadalomra jellemző gazdasági, tudományos, technikai, politikai és az egyéb kulturális változások, mint például az ún. "információrobbanás", az átfogó, mindent megmagyarázni akaró ideológiák válságba kerülése, a *Gutenberg galaxis* elhomályosulása, a család nevelő funkciójának gyengülése, a tömegkommunikáció uralma az emberek gondolatai és ideje fölött.

John I. Goodlad, a kaliforniai egyetem neves professzora, közel félszáz fontos pedagógiai munka szerzője, nagyhatású kutatások vezetője (köztük jelentős, sokszor idézett szintézise, az 1984-ben megjelent *Egy hely, amit iskolának neveznek; javaslatok a jövőre* [A Place Called School; Proposals for the Future] című mintegy négyszáz oldalas teoretikus és empirikus elemzése, nagy visszhangot kiváltó állásfoglalások, javaslatok kidolgozója (pl. *Nemzetünk iskoláinak tanárai* [Teachers for our Nation's Schools], 1981). Újabb (1992 novemberi), a nevelői közösségekkel és a holnap tanáiraival foglalkozó tanulmányában tőle megszokott széles látókörrrel, alkotó módon vizsgálja az iskola csökkenő hatékonyságból fakadó problémákat, a megoldások lehetőségéig keresve, különösen a pedagógusok felkészítése terén.

Munkájának gondolatrendszere három pilléren nyugszik. Az első a nevelés-oktatás összetett, a múlt legjobb hagyományait, a jelen változásait és a jövő igényeit egyaránt figyelembe vevő felfogása. Egyértelműen idézi és következetesen alkalmazza *Israel Scheffer* 1976-os (érdemes megemlíteni: a matematikai alapkészségekről szóló) cikkét.

Eszerint: „A nevelés a szokások, a magatartás, a jellemfejlődés alakítása, a minőség emelése, az

ízlés és az ítéletképesség fejlődése, a kíváncsiság és a csodálkozás ösztönzése, a szépérzéknek és kifejezésének táplálása, az új eszmék iránti szomjúság növelése, a még ismeretlenek az előrevetítése.”

Goodlad második fő tétele, hogy az ilyen értelemben fölfogott nevelés, amely nem azonosítható az iskolával, nem lehet közvetlen társadalmi, gazdasági szükségletek kielégítésének eszköze. Hiszen nemcsak ott folyik, hanem a különböző kisebb-nagyobb társadalmi közösségekben, a családban, a kortárscsoportokban, az egyházi intézményekben, a tömegkommunikációban. Ezek a különböző, sokszor egymásnak is ellentmondó nevelőtényezők együtt alkotják a nevelés-oktatás természetes környezetét, "ökológiáját". Tudunk kell – mutat rá a szerző –, milyen funkciókat tudnak az iskolák a legjobban, legeredményesebben ellátni, s melyeket más nevelési tényezők. Arra van szükség, hogy a fiatalokkal foglalkozó valamennyi közösség, egyén a maga lehetőségeit felhasználva fogjon össze, működjön együtt a gyermekek, az ifjúság nevelése érdekében.

A tanulmány harmadik, egyben fő kérdése a pedagógusoknak a különböző nevelői közösségekkel történő együttműködés előkészítésére, lehetőségeire, akadályaira vonatkozik. Goodlad szerint jelenleg az iskolai pedagógiai munkában és a nevelők képzésében az ún. "formális rendszerek" [systematics] uralják a terepet (követelmények, mérhető eredmények, vizsgarendszerek stb.), ezek léptek az igazi minőségi kritériumok helyébe.

A kooperatív nevelés szellemében folyó pedagógusképzés három kihívással néz szembe. 1) A felsőoktatási intézmények merev, izolált, a szakterületek elkülönülését tükröző és erősítő rendszere. 2) A pedagógusjelöltek szakmai felkészítésének tudományokra épülő tartalma és módszerei. 3) Ezek leküzdésével a különböző nevelői közösségek, a fiatalok egész életét átfogó, alkotó iskolák tevékenységének, együttműködésének beépítése a nevelőképzésbe.

Goodlad számos kiindulási feltételt (posztulátumot) emelt át "a jövő pedagógusai"-val foglalkozó munkájából, így a pedagógusjelöltek erkölcsi tudatosságáról, magatartásáról, általános kulturáltságáról, minden tanuló fejlődése iránti felelősségük kialakításáról, a demokratikus társadalom is-

kolájában eredményesen működni tudó nevelők személyiségének, képességeinek fejlesztéséről.

Goodlad dolgozata végén – három fő gondolatát összefoglalva – hangsúlyozza: „A holnap pedagógusainak felkészítését teljesen ki kell emelni a tanteremben folyó oktatás szűk határai közül, hogy felfegyverezzük őket mind az iskolák erkölcsi fejlesztése, mind a fiatalok környezetében ható, gondozásukat, nevelésüket szolgáló közösségek rendszerében [ecosystem] történő közreműködés érdekében.”

A szerző maga is látja, hogy a jövő iskolájára és az ezzel összhangban álló nevelőképzésre vonatkozó eszméi még távol állnak az – szerinte már régóta anakronisztikus – általános gyakorlattól, s ma még inkább néhány elszigetelt intézmény, vagy az ún. „közösségi iskolák” tapasztalataira támaszkodhatnak. Talán ennek is tulajdonítható, hogy sokszor megmarad az általánosságok szintjén, s kissé doktriner módon háttérbe szorítja az iskola és a pedagógusképzés műveltségtartalmának nagy nevelőerejét, lehetőségeit a különböző nevelési tényezők közös vonásainak, feladatainak (túl)hangsúlyozása érdekében.

Mégis, nemcsak rá vonatkoztatható az a példa, amelyet befejezésül Dewey-val kapcsolatban említ. Ő ugyanis egyszer, egyetemi előadását befejezve örömmel közölte hallgatóival, hogy most már úgy véli, valamivel tisztábban látja a tárgyalt kérdéseket. Goodlad munkája nemcsak elősegíti, hogy az olvasó tovább gondolkozzon az iskola és a társadalom együttműködéséről más nevelési tényezőket illetően, valamint az erre felkészítő nevelőképzésről, hanem hozzájárulhat tisztábban látásához, gondolatainak rendezettségéhez.

(John I. Goodlad: Toward Educative Communities and Tomorrow's Teachers. Work in Progress Series No.1. Institute for Educational Inquiry, November, 1992.)

Ballér Endre

TOVÁBBKÉPZÉS

A könyv célja a pedagógusok szakmai továbbképzése fogalmának elmélyítése, a pedagógusok szakmai fejlődésének elősegítésére szolgáló eszközök felderítése, az 1988-as oktatási reform hatásának vizsgálata a pedagógusok továbbképzésére, és néhány új jelenség áttekintése.

Ezek közül emelünk ki a teljesség igénye nélkül néhány gondolatot.

Az iskolai képzési terv

Az 1988-as oktatási reform minden 200-nál magasabb tanulólétszámal rendelkező iskola számára kötelezővé teszi az önálló gazdálkodást. A helyi oktatási hatóság kezében marad a szakmai képzés feletti ellenőrzés, de az iskola most saját forrásaiból kiegészítheti, amit tőlük kap és saját szakmai képzési szükségleteinek kielégítésére az alternatív források valamelyikének igénybevitelét is megpályázhatja. Az iskolának fejlesztési tervet kell készítenie arra, hogy hogyan kívánja az új nemzeti tantervet alkalmazni és a kilencvenes évek többi kihívásának hogy fog megfelelni. Ennek a tervnek a központjában az iskolában tanító tanárok folyamatos továbbképzése áll.

Az iskolai képzési terv az iskolavezetés kezében levő rugalmas eszköz. Nem végtermék, hanem ciklikus hároméves folyamat. Az első évre vonatkozó célkitűzések pontosak, a második évre vonatkozóan az elképzelések kevésbé körülírtak, a harmadik évről a terv csak a keretfogalmakat tartalmazza. A tervezési folyamat során az iskola kijelöli az elérendő célt, és iránymutatásul szolgál az iskola dolgozóinak arra vonatkozóan, hogy hogyan teljesítsék kötelességüket.

Ennek a célkitűzésnek a már meglévő napi gyakorlatban kell gyökereznie, ehhez az önismeret magas foka szükséges. Az önellenőrzés során rögzítik a következő tervezési szakaszra vonatkozó prioritásokat, és szükség esetén revidálják a kitűzött célt. A kész terv kijelöli a képzési célokat, és elérésüket időpontokhoz köti. Tartalmazza azt is, hogy a források, az idő és az iskola teljes személyzetének képzése hogyan szerveződik meg a kijelölt célok elérésére.

A célok pontos leírása mellett azt is megjelölik, hogy hogyan és mikorra kell elérni őket. Ez aztán személyre lebonthatva jelenik meg a végső változatban, nem kizárva annak lehetőségét, hogy a feladatot az iskola munkatársai külső szakemberekkel – konzultánsok, tanácsadók stb. – együtt lássák el.

A tervnek tartalmaznia kell a feladatok teljesítésének, a források adekvát felhasználásának, a képzési programok hatékony kialakításának mérésre alkalmas kritériumokat is. Ezek a kritériumok képezik aztán a következő ellenőrzés alapját.

A képzési terv legfontosabb jellegzetessége, hogy nem az egyéb tényezőktől elszigetelten készül, hatással van rá az oktatási rendszer iskolán kívüli számos tényezője ugyanúgy, mint a források hozzáférhetősége, és a szülők illetve a szélesebb értelemben vett közösség egyéb tagjainak igényei is.